

Diplomová práce Jiřího Tichého s názvem Etnografie dokumentárního filmu a problém reprezentace se rozkládá na sedmi kapitolách včetně úvodu, závěru a použité literatury a čítá celkem osmdesát jedna stran. Text je psána čtivou formou a autorovi nelze upřít nemalou dávku sebevědomí a kritičnosti. Kritiku si zaslouží seznam použité literatury, který považují pro úroveň diplomové práce za nedostatečný. Nedostatečnost nespočívá pouze v počtu použitých titulů, ale zejména v absenci aktuální literatury. Díky tomu práce působí jakoby vznikla koncem minulého století. Ve spojení se sebevědomím tónem autora a deklarovanou snahou obohatit obor sociální antropologie působí předložené argumenty až příliš nevyzrálé. Práce splňuje veškeré formální požadavky na tento typ textu kladené.

Způsob, kterým se autor vyrovnává s užitými koncepty a terminologií, připomíná spíše úroveň středoškolské slohové práce, nicméně pro diplomovou práci jeví se nedostatečný. Problém nedostatečné erudice ve zvoleném tématu se opakovaně ukazuje i v jednom z hlavních argumentů, jelikož autor zcela opomíjí dnes již velmi dobře známý “ontologický zvrat”, který by celou práci zásadním způsobem zproblematizoval.

Za zásadní problém považuji vlastní výzkum, na kterém autor své argumenty zakládá. Nejen, že jsou živeny nedostatečnou teoretickou úrovní, ale především zcela nepřijatelnými výzkumnými postupy, jež autora uvrhli do roviny, ve které je jeho práce na hranici podvodu. Jelikož společnost, ve které měl uskutečnit svůj výzkum velmi dobře znám a byl jsem informován o způsobu, kterým autor předložené práce svůj udávaný terénní výzkum realizoval, musím zdůraznit, že své čtenáře mystifikuje. Návštěvu “terénu” nelze považovat ani za předvýzkum. Následně, v textu předkládané informace má autor zejména z doslechu nikoli z vlastního zúčastněného pozorování. Dopouští se tak, snad nevědomky, nepřesností, v některých případech jsou předkládané informace zcela mimo skutečnost. Z hlediska samotného téma, kterému se autor ve své diplomové práci věnuje, je tento postup těžko odpustitelný.

Podobně nepatřičný postup byl využit i v případě analýzy dokumentárního filmu, jehož jsem autorem. Přestože měl student možnost se mnou hovořit, tuto příležitost nevyužil a ve svých úvahách vychází z dojmů, které neodpovídají skutečností. Film Zajatci bílého boha, o kterém píše jako o antropologickém filmu a staví na tom své argumenty, vznikl jako film čistě aktivistický. Takto závažná opakovaná selhání nejsou pro úroveň diplomové práce přípustná.

Na nedostatečnost je třeba poukázat i z hlediska teoretického. Autor ve svých úvahách o aktivismu a angažovanosti opomíjí zohlednit konkrétní historické posuny, které měly na antropologickou praxi významný vliv. Zatímco je dnes angažovaný přístup běžnou a ceněnou součástí antropologické praxe, jak můžeme pozorovat například na postoji Americké antropologické asociace, není tomu dlouho, kdy byl vnímán za neslučitelný s vědeckým poznáním. Pokud byli dříve antropologové, kteří se angažovali v problémech svých výzkumných partnerů, znevažování a jejich práce považována za nehodnotnou, angažovaní antropologové v posledních letech sklízí nezřídka za aktivistické přístupy uznání.

„Morální sentimenty se staly zásadní silou dnešních politik. Podněcují vlastní diskurzy a legitimizují své praktiky, především tam, kde se tyto diskurzy a praktiky soustředí na znevýhodněné a utlačované, ať již doma či na vzdálenějších místech“, píše francouzský antropolog Didier Fassin (2012: 1) o současné tváři humanitarismu. „Morálními sentimenty“ má na mysli emoce vedoucí naši pozornost a zájem k utrpení druhých. Tyto emoce následně motivují naše jednání a nutí nás, abychom lidem v nouzi pomohli. Soucit, pomoc či zodpovědnost ochraňovat druhé se staly klíčovou součástí dnešního jazyka. Právě tyto a podobné termíny obklopující hodnoty a ideje humanitarismu vymezují témata a přisuzují významy činěným rozhodnutím. Přestože myšlenky spojené s péčí o potřebné nejsou zdaleka novým fenoménem, humanitární diskurz, jež se stal součástí našich světů a více či méně přímo řídí naše jednání, touhy, představy, nálady i praktiky, je pro současnou společnost specifický. Lilie Chouliaraki označuje posun významu humanitarismu a mezilidské solidarity za paradigmatický zlom (2013:5).

K novým formám konceptualizace lidského utrpení nezůstaly imunní ani sociální vědy. Ba právě naopak. Humanitární diskurz, jež spolukonstruuje jedinečné formy dynamik, je podporován a rozvíjen veřejnými orgány a soukromými skupinami, které vytváří reprezentace světa, zatímco jim sociální vědy nabízí autoritu spojenou s jejich teoretickou reflexí a empirickým výzkumem. Právě prostřednictvím legitimizace ze strany politiků a vědců se určité pohledy upevňují a jsou postupně považovány za samozřejmé. „Nerovnost je nahrazena vyloučením, nadvláda se mění v neštěstí, nespravedlnost je artikulována jako utrpení, násilí je vyjadřováno termíny trauma“, píše Fassin (2012:6). Praktiky intelektuálů a výzkumných pracovníků, jež překládají sociální realitu do nového jazyka soucitu, ovlivňují epistemologické i psychologické vnímání a praktiky dnešní společnosti. Jako součást světa, na jehož posunech se aktivně podílí, nejsou ani oni ušetřeni vlivů

technologií (Foucault 1988, Dean 2009), které 'humanitární vláda' uplatňuje na dnešní společnost. Jazyk a konceptualizace sociálního utrpení, exkluze, trauma či neštěstí se v posledních letech staly součástí mnoha výzkumů, studií a vědeckých publikací. Tato dnes běžná a mnohými žádaná součást sociovědního myšlení, propojila udělování akademického uznání s novým politickým diskurzem.

S tímto posunem jdou však ruku v ruce nároky na praktičnost a využitelnost vědeckých oborů. Pokud nemá daný obor přímou návaznost na pracovní trh, jeho hodnota je nízká a budoucnost nejistá. Byť se může jednat o zbytečné sploštění, mnohé katedry antropologie vychovávají budoucí pracovníky humanitárních organizací. Zatímco ještě nedávno představovala angažovaná pozice riziko zneuznání ze strany akademické obce, dnes je tento přístup naopak žádaný. Tlak na využitelnost ovšem zmenšuje prostor pro poctivé myšlení, jelikož z krátkodobého hlediska je jeho tržní hodnota nevalná. Pravidla trhu tak podráží základní pilíře sociovědního myšlení. Pokud byla dříve angažovanost rizikem objektivní vědecké práci, její nebezpečí dnes leží zcela jinde. Autor tak ve svém myšlení zůstává pozadu, mimo současný stav oboru. Kompromis, kterého se obává v souvislosti s aktivistickými přístupy, jeví se politicky i intelektuálně naivní, na hony vzdálen tomu, kterému dnes sociální vědy čelí.

Přestože autor při výzkumu využil nepřípustných postupů, doporučuji práci k obhajobě a hodnotím ji stupněm 3. K tomuto benevolentnímu hodnocení jsem přistoupil, jelikož autora předložené práce považuji za šikovného studenta a věřím, že se v budoucnu výše uvedených selhání nedopustí a tato zkušenost pro něj bude ponaučením.

Tomáš Ryška, Ph.D.